

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Katarzyny Gamrat pt. „Determinanty szczegółowości ujawnień informacji w sprawozdawczości spółek giełdowych” napisanej w Katedrze Rachunkowości Finansowej Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie pod kierunkiem dr hab. Mariusza Andrzejewskiego, prof. UEK. Podstawę przygotowania recenzji stanowią uchwała Rady Dyscypliny Ekonomia i Finanse Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie z dnia 25 września 2023 r. (pismo nr. RDC.600.15P.2.2023) oraz art.187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 roku Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. 2018 poz. 1668)

Recenzowana rozprawa liczy wraz z załącznikami 232 strony, została podzielona na wstęp, pięć rozdziałów i zakończenie. Przy pisaniu pracy wykorzystano 336 pozycji literatury, z czego znaczną część stanowią książki i artykuły w języku angielskim. Wywody ilustruje 21 rysunków i 21 tabel.

1. Uzasadnienie wyboru tematu

Jednym z kluczowych aspektów oceny pracy doktorskiej jest trafność wyboru obszaru badawczego. Zdaniem recenzenta osądu takiego należy dokonać w trzech aspektach – znaczenia podjętego problemu dla rozwoju dyscypliny naukowej, aktualności poruszanej problematyki oraz stanu piśmiennictwa we wskazanym obszarze. W opinii recenzenta temat wybrany przez Doktorantkę spełnia wszystkie trzy wymagania.

W zakresie standaryzacji, rachunkowość w ostatnich latach dokonała olbrzymiego postępu. Dotyczy to zwłaszcza ujmowania danej kategorii aktywów, zobowiązań, kosztów i przychodów w systemie rachunkowości, zasad ich wyceny oraz ujawniania stosownych informacji. Paradoksalnie, nie udało się jak dotąd wypracować wspólnego stanowiska w kwestiach dotyczących prezentacji, to jest zakresu i treści podstawowych elementów sprawozdania finansowego. Próbę taką po raz ostatni IASB podjęło w roku 2009 publikując dokument pod tytułem „Preliminary Views on Financial Statement Presentation”, jednak procedura przyjęcia tego standardu zatrzymała się na wstępnym etapie (Discussion Paper). Stąd, duże znaczenie badań, które nawiązują do formy sprawozdawczości finansowej, w tym

do cech jakościowych informacji przekazywanych przez rachunkowość, a jak podkreśla Autorka - szczegółowość do takich cech niewątpliwie należy.

Informacja od długiego czasu pozostaje kluczowym zasobem każdego przedsiębiorstwa, jej dostępność, terminowość, a przede wszystkim użyteczność decydują w dużej mierze o sukcesie spółki na rynku. Recenzowana praca mówi o potrzebie poszukiwania równowagi pomiędzy informacją finansową i niefinansową, obowiązkową i dobrowolną, ilościową i wartościową.

Sprawozdanie finansowe pozostaje podstawową formą komunikacji spółki z otoczeniem, w tym głównie z inwestorami. To na podstawie sprawozdania inwestorzy podejmują zasadnicze dla nich decyzje dotyczące kupna, sprzedaży lub zatrzymania instrumentów kapitałowych lub dłużnych jednostki oraz oceny dokonań kierownictwa podmiotu. W tym kontekście, Autorka słusznie podkreśla, że groźny jest zarówno niedobór informacji, w postaci nadmiernego poziomu jej uogólnienia, jak i nadmiar - objawiający się zbędną szczegółowością. W tworzeniu informacji przez rachunkowość należy również uwzględnić dwa dalsze ograniczenia – przewagi korzyści nad kosztami oraz ochrony tajemnicy handlowej przedsiębiorstwa. Dla rozwoju dyscypliny naukowej istotna jest ponadto, zaproponowana przez Autorkę, metodyka pomiaru szczegółowości informacji prezentowanych w sprawozdaniu.

Aktualność problematyki podjętej przez Doktorantkę wynika z toczącej się obecnie dyskusji na temat granic rachunkowości, co w praktyce oznacza pytania o przedmiotowy zakres, a więc i szczegółowość informacji, jakich powinno dostarczać sprawozdanie. Dotyczy to przede wszystkim raportowania przez przedsiębiorstwa realizacji zasad zrównoważonego rozwoju. Obszar ten już wkrótce będzie objęty badaniem przez biegłego rewidenta, co umiejscawia go w zakresie szeroko rozumianej rachunkowości.

Za aprobatą tematyki badawczej recenzowanej pracy przemawia również fakt, iż jak pisze Autorka „W Polsce badania empiryczne nad jakością informacji, a w szczególności nad szczegółowością ujawnień, w raportach spółek notowanych na GPW w Warszawie oraz ich determinantami są dość nieliczne” (str. 155). Podsumowując ten fragment recenzji mogę stwierdzić, że problem badawczy zdefiniowany przez mgr Katarzynę Gamrat jest ważny i aktualny tak w warstwie teorii – poznawczej jak i empirycznej i może być przedmiotem rozprawy doktorskiej. Oceniana praca wpisuje się w nurt badań pozytywnych rachunkowości, analizujących jakość, a więc głównie użyteczność sprawozdań finansowych.

2. Konstrukcja dysertacji

Na początek tego fragmentu recenzji przedmiotem oceny uczyniono zgodność trzech zasadniczych elementów budowy pracy – tematu, celu głównego i głównej hipotezy badawczej.

W zasadzie Autorka wymienia dwa cele główne pracy (1) określenie stopnia szczegółowości ujawnianych informacji finansowych oraz (2) wskazanie determinant wpływających na poziom tej szczegółowości (str. 5). Pierwszy ze wspomnianych celów mówi wyraźnie o ujawnianiu informacji finansowych (a nie ich prezentacji), co zawęża rozważania do not objaśniających i eliminuje z obserwacji dane niefinansowe. Należy podkreślić, że Autorka w części badawczej pracy ograniczeń tych konsekwentnie przestrzega, respektując przyjęte wcześniej definicje ujawniania i prezentacji oraz zakresu informacji finansowych i niefinansowych. Z celów pomocniczych pracy na uwagę zasługuje trzeci, mówiący o „konstrukcji wskaźnika szczegółowości ujawnianych informacji w wybranych obszarach zawartych w sprawozdaniach finansowych spółek giełdowych” (str. 6).

Główna hipoteza badawcza nawiązuje wprost do drugiego z wymienionych elementów celu głównego, stanowiąc że „Stopień szczegółowości ujawnianych informacji finansowych w sprawozdawczości finansowej spółek notowanych na GPW w Warszawie zależy od czynników specyficznych dla poszczególnych spółek” (str. 6). Przywołane w hipotezie głównej „czynniki specyficzne dla poszczególnych spółek” wymieniono w pięciu hipotezach pomocniczych. Są to: charakter przepływów pieniężnych, wypłata dywidendy, charakter wyniku finansowego, kategoria audytora badającego sprawozdanie finansowe i rentowność aktywów. Wybór był subiektywny i jak podpowiada Autorka dokonany został na podstawie „przeprowadzonych rozważań teoretycznych, a także wyników dotychczasowych badań empirycznych” (str.6). Również temat dysertacji „Determinanty szczegółowości ujawnień informacji w sprawozdawczości spółek giełdowych” odnosi się jedynie do drugiego z celów głównych, a ponadto sugeruje nieco szerszy zakres badań niż wynika to z hipotezy głównej i hipotez pomocniczych oraz celów rozprawy. W temacie mowa jest bowiem o „informacji” a nie o „informacji finansowej” i o „sprawozdawczości”, a nie o „sprawozdawczości finansowej”. Mimo wskazanych mankamentów, recenzent uznaje zasadniczą zgodność tematu dysertacji z przyjętymi celami i hipotezami badawczymi.

Dla realizacji opisywanego projektu Doktorantka poprawnie dobrała metody badawcze. Są to: krytyczna analiza literatury przedmiotu, wnioskowanie indukcyjne i dedukcyjne, analiza sprawozdań finansowych wybranych spółek przy wykorzystaniu własnego wskaźnika

szczegółowości ujawnień oraz weryfikacja hipotez z wykorzystaniem modelu regresji dla danych przekrojowo – czasowych.

Tok wywodów przyjęty przez mgr Katarzynę Gamrat uważam za poprawny. Pierwsze trzy rozdziały mają charakter teoretyczny – wprowadzają w tematykę rozprawy. Powstały one na podstawie 336 pozycji literatury i świadczą o rozległej wiedzy Autorki z zakresu teorii informacji i zasad rachunkowości. Rozdział czwarty prezentuje wyniki własnych badań empirycznych. Zgodnie z zasadą od ogółu do szczegółu, Doktorantka na początek omawia miejsce rachunkowości w dziedzinie nauk społecznych, następnie przechodzi do roli sprawozdania finansowego w raporcie rocznym, uregulowań prawnych obowiązujących w tym zakresie w Polsce, by zakończyć pierwszy rozdział charakterystyką odbiorców sprawozdań finansowych. Rozdział drugi poświęcono teorii informacji ze szczególnym uwzględnieniem cech jakościowych informacji prezentowanych w sprawozdaniu finansowym. Rozdział trzeci traktuje o komunikowaniu się spółek z szerokim gronem interesariuszy i znaczeniu informacji dla uczestników rynku kapitałowego. W rozdziale czwartym przedstawiono metodykę badań własnych, konstrukcję wskaźnika szczegółowości ujawnień oraz dokonano weryfikacji hipotez badawczych. W podsumowaniu tej części recenzji mogę stwierdzić, że układ pracy jest logiczny, nie dostrzeżono fragmentów pracy nadmiernie rozbudowanych lub zbędnych, wyczerpująco omówiono teoretyczne aspekty podejmowanych problemów.

3. Walory pracy

W tej części recenzji chcę zwrócić uwagę na walory poznawcze ocenianej pracy, które obok już wymienionych atutów dysertacji, przesądzają o ostatecznie pozytywnej konkluzji.

1. Podzielam stanowisko Autorki dotyczące dwoistego charakteru rachunkowości – jako działalności praktycznej opisującej w mierniku pieniężnym dokonania podmiotu gospodarczego i przekazującej stosowne informacje otoczeniu oraz jako dyscypliny nauki posiadającej własne teorie i metody badawcze. Poprzez stopniową standaryzację rachunkowość oddziałuje na rynki kapitałowe w wymiarze globalnym, obniżając ryzyko prowadzenia działalności gospodarczej oraz koszty pozyskania kapitału. Doktorantka dostrzega te atrybuty rachunkowości, a swoje poglądy wspiera starannie dobraną literaturą przedmiotu.
2. Interesującym wątkiem pracy jest zarysowana przez Autorkę ewolucja sprawozdawczości finansowej – od prostego bilansu oraz rachunku zysków i strat po zintegrowany raport, obejmujący obok rozbudowanego sprawozdania

- finansowego, także sprawozdanie z działalności, raporty z obszaru społecznej odpowiedzialności biznesu, czy kapitału intelektualnego. Dowodzi to zdaniem Doktorantki, elastyczności systemu rachunkowości i jego zdolności adaptacyjnych, do zmieniających się warunków społecznych i gospodarczych.
3. Autorka akcentuje rolę informacji we współczesnym świecie, dlatego tak wiele miejsca w pracy poświęcono kryteriom klasyfikacji informacji oraz jej cechom jakościowym. Uwagę zwracają tu zwłaszcza rozważania na temat wymagań stawianych informacji tworzonej przez rachunkowość, w tym cechy jakościowe przyjęte w Założeniach Koncepcyjnych MSSF. W tym kontekście zasadnie wyeksponowano szczegółowość - jako ten atrybut, który z jednej strony może podnieść jakość przekazywanych informacji, z drugiej zaś ograniczyć jej użyteczność przez utrudnienie dostępu do danych rzeczywiście istotnych.
 4. Na wysoką ocenę recenzenta zasługuje prowadzona przez Autorkę dyskusja na temat teorii komunikowania się spółek z użytkownikami sprawozdań finansowych. Przytoczono założenia każdej z nich, argumenty przemawiające za i przeciw akceptacji danej teorii, konsekwencje stosowania, wpływ na aspekty teoretyczne i praktyczne rachunkowości oraz wyniki badań empirycznych nad ich wykorzystaniem.
 5. Ważnym dla kompletności wywodów Doktorantki jest wątek związku informacji księgowych z reakcjami rynku kapitałowego. W opisywanym obszarze szczególnego znaczenia nabiera przydatność przekazywanych informacji wspomagana przez ich porównywalność, istotność i terminowość. Słusznie Autorka podkreśla, iż warunkiem koniecznym dla przyjęcia informacji przez rynek jest zaufanie, zarówno do księgowych jako twórców informacji jak i biegłych rewidentów poświadczających jej rzetelność.
 6. W warstwie badawczej recenzowanej pracy uwagę zwracają dwa dokonania Doktorantki: ocena stopnia szczegółowości ujawnianych informacji przy wykorzystaniu własnego wskaźnika szczegółowości ujawnień oraz identyfikacja czynników wpływających na tę szczegółowość. Ta część pracy została poprzedzona przeglądem wyników wcześniejszych badań empirycznych dotyczących ujawnień informacji w sprawozdaniach finansowych spółek giełdowych. Następnie, Autorka przedstawiła cztery etapy badań własnych. Nie wnoszę uwag do metodyki doboru próby, a biorąc pod uwagę pięcioletni okres obserwacji i 89 spółek poddanych analizie, co daje razem 445 obserwacji, uważam zakres przeprowadzonych prac za

znaczny. Akceptuję wytypowane przez Doktorantkę obszary badania – rezerwy, kredyty i pożyczki, podatek dochodowy, wycena należności, ryzyko finansowe, jako najbardziej istotne dla oceny jakości sprawozdania finansowego oraz przypisane do każdego z tych obszarów pytania kontrolne. Za interesujące należy także uznać wyniki badań nad czynnikami wpływającymi na stopień szczegółowości dokonywanych ujawnień.

4. Uwagi polemiczne i pytania

1. Autorka dość swobodnie podeszła do klasyfikacji nauki jaka aktualnie obowiązuje w Polsce. W podpunkcie 1.1 zawarto między innymi następujące sformułowania: „zagadnienia dotyczące rachunkowości są istotne... dla nauk ekonomicznych, będących ważną dziedziną w obszarze nauk społecznych” (str. 9), „w dziedzinie nauk ekonomicznych wymienia się cztery następujące dziedziny: ekonomia, finanse, zarządzanie, towaroznawstwo” (str. 9), „Rachunkowość jest dyscypliną społeczną” (str. 11). Tymczasem aktualnie wyróżnia się między innymi Dziedzinę nauki – Nauki Społeczne, a w jej ramach obok innych, Dyscypliny naukowe – Ekonomię i Finanse oraz Nauki o Zarządzaniu i Jakości. Moim zdaniem rachunkowość kwalifikuje się jako subdyscyplina Ekonomii i Finansów.
2. W zawartym w podpunkcie 1.3 omówieniu przepisów dotyczących sporządzania sprawozdań finansowych przez spółki publiczne w Polsce zabrakło mi dwóch istotnych regulacji unijnych: Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2022/2464 z dnia 14 grudnia 2022 roku – zmieniającej wcześniejsze dyrektywy w zakresie sprawozdawczości zrównoważonego rozwoju (Dyrektywa CSRD) oraz Rozporządzenia delegowanego Komisji (UE) 2019/815 opublikowanego w Dzienniku Urzędowym UE w dniu 29 maja 2019 roku w sprawie publikowania rocznych raportów finansowych w jednolitym europejskim formacie raportowania (ESEF) w języku XBRL.
3. W podpunkcie 1.3 należało przywołać najnowszą wersję Założeń Koncepcyjnych Sprawozdawczości Finansowej opublikowaną w marcu 2018 roku, a obowiązującą od 1 stycznia 2020 roku. Dokument ten był długo dyskutowany – Discussion Paper ukazał się w 2013 roku, a Exposure Draft w

2015 roku. Regulacja, o której mowa obejmuje między innymi dwa rozdziały: „Jednostka sprawozdawcza” oraz „Prezentacja i ujawnienia”.

Proszę, aby w trakcie publicznej obrony Doktorantka ustosunkowała się do dwóch kwestii (1) Jak dotąd brak jest w wymiarze międzynarodowym regulacji standaryzującej formę i treść sprawozdania finansowego. Czy zadaniem Pani standard taki jest potrzebny, czy wystarczy obowiązujący obecnie MSR 1, dający jednostkom dużą swobodę prezentacji informacji, przy uwzględnieniu specyfiki ich działalności. (2) Czy Pani zdaniem sprawozdanie finansowe prezentuje prawdę, jakie warunki muszą być spełnione, aby sprawozdanie prezentowało prawdę.

5. Konkluzja

Przedstawione uwagi w niczym nie pomniejszają walorów poznawczych ocenianej pracy. Autorka zrealizowała cel główny i cele pomocnicze dysertacji, zweryfikowała także hipotezy badawcze. Wykazała, że posiada ogólną wiedzę teoretyczną z dyscypliny Ekonomia i Finanse oraz posiada umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. W konkluzji recenzji stwierdzam, że praca doktorska mgr Katarzyny Gamrat pt. „Determinanty szczegółowości ujawnień informacji w sprawozdawczości spółek giełdowych” spełnia wymagania ustawowe i wnoszę o jej dopuszczenie do publicznej obrony.

